

SOSYAL POLİTİKALAR TARİHİ AÇISINDAN ALICE SALOMON'UN DÜNYA GÖRÜŞÜ

Yunus Köleoğlu¹- Ali Seyyar²

¹ORCID ID: orcid.org/0000-0001-7014-5588

²ORCID ID: orcid.org/0000-0001-8103-0954

ÖZ

Kadın hareketi alanında liberal sosyal reformcu olarak bilinen Alice Salomon (1872-1948), 20. yüzyılın başlarında Almanya'da sosyal kadın okullarının açılmasına öncülük yapması açısından sosyal çalışma faaliyetlerinin bilim ve meslek hâline gelmesine dünya çapında katkı sağlamış önemli kadın bilim insanlarından birisidir. Bu makalede sadece Salomon'un biyografisi çerçevesinde özel hayatı, sosyal bilimlere adanmışlığı, dönemin olumsuz şartları bağlamındaki kadınlarla bilimin önüne konulan engelleri nasıl aştığını ve Nazi Hükümetinin baskılarına dayanamaya-arak doğduğu ülkesini nasıl terk etmek zorunda kaldığı anlatılacaktır. Almanya'da tarihsel süreç içinde kadın odaklı sosyal çalışmanın hangi aşamalardan geçtiğini ve nasıl geliştiğinin ötesinde ilk önce Salomon'un sosyal çalışma bilimi ile ilgili dünya görüşü de incelenecektir. Bu bağlamda sosyal politika ve sosyal çalışma arasındaki ilişkiye yönelik düşünceleri, sosyal adaletsizlik sorunuyla ilgili fikirleri, kapitalist üretim sistemine, sosyal reform ve sosyalist devrim arasındaki ilişkiye bakışı irdelenecektir. Bu çalışmanın amacı, Salomon'un kadın temelli sosyal politikaları ile ilgili dünya görüşü çerçevesinde ataerkil kapitalist toplumda kadına yönelik eleştirel bakışını göstermek olacaktır. Bu doğrultuda özellikle kadın ve cinsel özgürlük, sosyal demokrat ve feminist kadın hareketi, çalışan kadınların ailevi yükü, sendikal hakları ve grev gibi ana konular, Salomon'un eserlerinden yola çıkılarak, derinlemesine ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Alice Salomon, Sosyal Bilimler, Sosyal Çalışma/Hizmet, Kadın Hareketi, Sosyal Reform, Ataerkil Kapitalist Sistem

Atıf için:

Köleoğlu, Y. ve Seyyar, A. (2021). Sosyal politikalar tarihi açısından Alice Salomon'un Dünya görüşü. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 10(26), 132-156.

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, E-posta: yunuskoleoglu@gmail.com

² Prof. Dr., Emekli ve Bağımsız Araştırmacı, E-Posta: aa.seyyar@gmail.com

THE WORLD VIEW OF ALICE SALOMON IN TERMS OF THE HISTORY OF SOCIAL POLICIES

ABSTRACT

Known as an important liberal social reformer in the field of women's movement, Alice Salomon (1872-1948) is one of the first woman scientists who contributed to social work activities to become a science and profession in terms of leading the opening of social women's schools in Germany in the early 20th century. In this article, it will not only be explained her private life, her devotion to social sciences, how she overcame the obstacles to science for women in the negative conditions of the period and how she had to leave her country of birth because of unable to withstand the pressure of the Nazi Government within the framework of Salomon's biography. Beyond what stages the woman-oriented social work has passed through and how it developed in the historical process in Germany, firstly Salomon's world view on social work science will be examined. In this context, her thoughts on the relationship between social policy and social work, her ideas on the problem of social injustice, her view of the capitalist production system, the relationship between social reform and socialist revolution will be scrutinized. The aim of this work is to show the identity of women, critical view of women in patriarchal capitalist society within the framework of Salomon's world view on women-based social policies. In this direction, main issues such as women and sexual freedom, social democrat and feminist women's movement, the family burden of working women, union rights and strike will be discussed in depth based on Salomon's works.

Keywords: *Alice Salomon, Social Sciences, Social Work/Service, Women's Movement, Social Reform, Patriarchal Capitalist System.*

GİRİŞ

Bugün ister erkek isterse kadın olsun bütün öğrenciler, eğitim yoluyla bir sosyal meslek edinebilme hakkına sahip olmaktadır. Hangi düzeyde ve hangi sosyal alanda eğitim alınmak istenirse istensin bu hakkı elde etmek, geçmiş yüzyıllar için özellikle kadınlar için o kadar kolay olmamıştır. Batı dünyasında kız ve kadın öğrencilerin de yararlanabileceği sosyal mesleklere yönelik eğitim sisteminin ortaya çıkması, oluşumu ve gelişimi, sivil alanda inisiyatif kullanan öncü sosyal reformcu kadınların emeği ve gayreti ile mümkün olabilmıştır. Bunlardan biri de şüphesiz Almanya doğumlu bayan Alice Salomon'dur (1872-1948).

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında Almanya'da ortaya çıkan burjuva kadın hareketinin kolu, özellikle sosyal hizmetlerin bilimsel ve mesleki oluşumuna ve gelişimine önemli katkı sağlamıştır. Alice Salomon, hem muhafazakâr kimliği, hem de sosyal duyarlılığı ile kadın hareketini, sosyal çalışma alanına yönlendirebilmiş ender kadınlardan birisidir.

Türkiye'de sosyal bilimler alanında ve özellikle sosyal hizmet/çalışma bölümlerinde eğitim alan öğrenciler, bu önemli ismi belki duymuş olabilir. Ama kadın bilim insanları bağlamında sosyal bilimlerin tarihsel oluşumu açısından Alice Salomon'un önemine binaen Türk literatüründe derinlemesine çalışmaların çok yetersiz olduğu da bir gerçektir.

Dolayısıyla bu çalışma, Alice Salomon'un biyografisini detaylı bir şekilde ortaya koymaktan çok sosyal bilimler ve sosyal hizmet/çalışma alanına sağladığı bilimsel ve kavramsal katkılarına yer verecektir. Bunun dışında Alice Salomon, kadın hareketi içinde önemli bir rol aldığı halde gayesi sadece kadınların eşitliği ve özgürlüğü değildi. Onun asıl niyeti ve hedefi, başta yoksullar olmak üzere toplumun en zayıf sosyal kesimlerine sistemli bir şekilde yardımcı olmaktı. Bunun için Alice Salomon, sosyal hizmetin profesyonelleşmesine yönelik eğitim kurumlarının temelini atmış ve sosyal çalışma bilim ve mesleğinin oluşumuna önemli derecede katkı sağlamıştır.

Bu çalışmanın amacı, mağdur ve yoksulların hamiliğine soyunmuş, ev kadınlarının sosyal meslek sahibi olmaları için çaba göstermiş, kendini insanlık davasına adanmış bu kadın bilim insanının hayatını tanıtmanın ötesinde sosyal bilimler ve özellikle sosyal politikalar bağlamında feminist kadın hareketi ile ilgili dünya görüşünü etraflıca tanıtmaktır.

ALİCE SALOMON'UN HAYATI

Alice Salomon'a ait hayat hikâyesi, kendisine ait bilimsel çalışmalar ve başkaları tarafından kendisi hakkında kaleme alınan hemen bütün çalışmalar, 1908 yılında kurulan Sosyal Kadın Okulunun bir devamı olan Berlin Alice-Salomon-Yüksek Okulunun arşivinde bulunmaktadır (Feustel, 2002). Ünlü kişilere yazdığı ve onlardan aldığı mektuplar ve kartpostallar gibi diğer

kaynaklar ise Dillingen (an der Donau) kentinde bulunan Ida-Seele-Arşivinde saklanmaktadır (Berger, 1992, s.192). Bu makalede geçen kaynakların önemli bir kesimi de bu arşivlere dayanmaktadır.

Salomon'un sosyal bilimlerle ilgili makale, yazı, rapor ve kitap gibi bilimsel çalışmalarının sayısı 550'nin üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. 50'nin üzerinde dergide 300 civarında makalesi yayınlanmıştır. Kendisi Almanya'da yaşadığı sürece 20'ye yakın ders ve el kitabı yazmıştır. Tebliğleri ve rapor niteliğinde yazıları, ciltli eserlerinde yer almaktadır. 1896 ile 1937 arasında kaleme aldığı bilimsel çalışmalarının birçoğunu yayınlatabilmiştir. Yazmaya 1944'e kadar devam edebilmiş, ne var ki Protestan dinine geçtiği halde sırf Yahudi kökenli olmasından dolayı Nazi Rejimi, onun ABD'ye göç etmesine sebebiyet vermiş olduğu gibi eserlerinin bir kısmını da imha etmiştir (Kuhlmann, 2000, s.39).

Yaşadığı Dönemin Siyasal Yapısı

Salomon, 19 Nisan 1872'de Berlin'de dünyaya geldiğinde Alman Kayzer İmparatorluğu (Deutsches Kaiserreich) henüz yeni kurulmuştur. Kayzer İmparatorluğu'nun hükümet şekli, 1916'ya kadar federal meşruti monarşidir. Federal meşruti monarşi, savaş sebebiyle bir dönem (1916-1918) askeri diktatörlüğe dönüşmüştür (Bundeszentrale für politische Bildung, 2016, s.50-59).

Salomon, I. Dünya Savaşından sonra 14 yıl boyunca demokrasi dönemini yaşamıştır. Weimar Anayasası ile idare edilen Almanya'nın demokratik Cumhuriyetinin başlangıç yılı 1919'dur. Weimar Cumhuriyeti (Weimarer Republik), Almanya'da Philipp Scheidemann'ın (1865-1939) 9 Kasım 1918 tarihinde cumhuriyetin kurulduğunu ilan etmesi ile başlayıp 30 Ocak 1933 tarihinde Adolf Hitler'in (1889-1945) şansölye olmasına kadar süregelen döneme verilen isimdir. Parlamenter demokrasiye dayanan bir rejimin kurulmuş olduğu bu dönemde Alman İmparatorluğu (Deutsches Reich) adı muhafaza edilmiştir. Ne var ki Almanya'da liberal ve sosyal bir demokrasiyi yerleştirmek için yapılan bu ilk girişim, yoğun sivil anlaşmazlıkların ve ekonomik sorunların olduğu bir döneme rast gelmiştir (Spoerer ve Streb, 2014, s.291-306).

Her iki rejimde de Salomon, sosyal çalışmalarını serbestçe devam ettirebildiği gibi devletin desteğini de görmüştür. Hitler'in ırkçılığa dayanan nasıyon sosyalist ideolojisinden ötürü Salomon, sosyal çalışmalarını sürdürmemenin ötesinde ötekileştirilmiş ve yurt dışına kaçmak zorunda kalmıştır.

Çocukluk ve Gençlik Dönemi

Salomon, zengin bir Yahudi ailesinin yedi çocuğundan beşincisi olarak Berlin'de dünyaya gelmiştir. Liberal burjuva olanaklarıyla yetişen aile bireyleri, Yahudi kökenli oldukları halde Yahudi geleneğinden ve dininden uzak bir

hayat yaşamıştır. Salomon, 1878’de girmiş olduğu Protestan kız okulunu 1887’de tamamlamıştır. Okul hayatından sonra o dönemlerde kızlar için daha yüksek bir okula gitme olanağı verilmediği için istemeyerek de olsa ev hanımı rolünü üstlenmek mecburiyetinde kalmıştır. O dönemin geleneksel anlayışına göre asil ve zengin bir aileden gelen kız çocuğun meslek öğrenmesi ve iş yapması uygun görülmediği için 20 yaşına kadar mutsuz bir yaşam sürmüştür (Maier, 1998, s.341).

Ancak ailesi tarafından kendisine edebiyat, dil ve dikiş kurslarına gitmesine izin verilmiştir. Edebiyat ve yabancı dil kursları için “Viktoria-Lyzeum” denilen bir nevi kadın halk eğitim merkezine gitmiş olan Salomon, bunun dışında ailesinden habersiz olarak gizlice kadın öğretmen adaylar için özel olarak düzenlenen seminerlere de katılmıştır (Salomon, 1918, s.41).

Salomon, daha 15 yaşındayken babasını kaybetmiştir. Bunun üzerine annesi, içinde büyüdükleri evini satmış ve çocuklarıyla birlikte kiralık bir daireye taşınmıştır. Salomon’un çocukluk döneminin sonlarına doğru yaşadığı en acı tecrübe, kız kardeşinin uzun bir dönem hasta olması ve ölümle mücadele ederek feci bir şekilde hayatını kaybetmiş olmasıdır. Salomon 17 yaşındayken bir yandan yatalak durumuna gelen kız kardeşine ablalarıyla birlikte haftalarca bakmak zorunda kalmış diğer taraftan da bütün bu acılara katlanamayıp ruhsal bunalımlara giren annesiyle ilgilenmiştir. Kız kardeşinin vefatından sonra diğer kardeşleri evi terk etmiş ve Salomon, daha çok acılar çeken annesine bakmaya devam etmiştir (Salomon, 1983, s.28).

Sosyal Hizmet Dünyasına Atılan Adım

1890’ların başlarında Almanya’da feminist/sosyalist kadın hareketlerinden farklı bir kadın hareketi kendini göstermeye başlamıştır. Daha çok zengin ailelerden gelen genç kadınlar, bürokraside yer almanın, kamuda nitelikli işler yapmanın ve sosyal hizmet alanında aktif olmanın yollarını arayarak Almanya’nın hemen tüm büyük kentlerinde eğitim ve meslek dernekleri kurmuştur. Bu dernekler, 1894’de “Alman Kadın Dernekleri Birliği” (Bund deutscher Frauenvereine) çatısı altında toplanmıştır (Kuhlmann, 2000, s.52).

21 yaşına geldiğinde Aralık 1893’de ileride bu birliğin bir ünitesi olacak olan “Kız ve Kadın Gruplar İçin Sosyal Yardım Çalışması” (Mädchen- und Frauengruppen für soziale Hilfsarbeit) derneğinin kuruluş toplantısına katılmış olan Salomon, böylece Berlin’de oluşturulan bu sosyal hareketin bir üyesi olmuş ve geleneksel cinsel rol beklentilerinin dışına çıkma fırsatını bulmuştur. Bu cemiyetin başkanı Jeanette Schwerin’in (1852-1899) özel asistanı olan Salomon, hem sivil hayatta kadın hareketinin amaçları doğrultusunda bilgi ve tecrübe sahibi olmuş hem de kadın hareketinin öncü kadınlarıyla tanışmıştır.

Salomon, bu dönemde ulusal ve uluslararası boyutuyla önemli görevler üstlenmiştir. Berlin’de 1896’da tertiplenen “Uluslararası Kadın Çalışmaları

ve Gayretleri" Kongresine katılmıştır. Aynı yılda Salomon, birkaç haftalığına İngiltere'ye gitmiş ve orada Settlement hareketinin temsilcileriyle görüşmüştür. Almanya'ya döndüğünde Salomon, kızların uğrayabileceği bir toplum merkezi açmış ve daha sonra kız arkadaşlarıyla birlikte "Toynbee Hall" modeline benzer bir şekilde çalışan bayanlara yönelik bir merkez kurmuştur (Eggemann, 1999, s.160).

Salomon, bu cemiyetin başkanı Jeannette Schwerin'i temsilen 1989'da Hamburg'da düzenlenen Alman Kadın Dernekleri Birliği'nin genel kuruluna katılmış ve 1899'da Londra'da düzenlenen Uluslararası Kadın Kongresinde hasta yatağında bulunan Jeanette Schwerin adına bir konuşma yapmıştır (Feustel, 2011, s.244).

Jeanette Schwerin 1899'da öldüğünde Salomon, 27 yaşındayken kısaca "Gruplar" olarak ifade edilen bu derneğin başına geçerek sivil kadın hareketinin baş aktörlerinden birisi olmuştur. Salomon, bu sıfatla 1899'da ABD'ye gitmiş ve "Uluslararası Kadın Kongresi (International Council of Women/ICW)" tarafından düzenlenen bir konferansa katılmıştır. 1909'da ICW'nin sekreteri ve 1920'de de ikinci başkanı olarak seçilmiştir.³

Akademik Dünyaya Atılan Adım

20. yüzyılın başlarında Salomon, hem değişik enstitülerde kız ve kadınlara yönelik uygulamalı sosyal hizmet dersleri vermiş hem de değişik kadın ve meslek dergilerinde yazılar yazmıştır. Sosyal yardımlaşma etkinliklerinin bilimsel bir temele dayandırılmasını gerekli görmüş olan Salomon, 1896'dan itibaren Prusya Eyaletine bağlı üniversitelerin bayan misafir öğrencileri kabul etmelerini fırsat bilerek Berlin Friedrich-Wilhelms-Üniversitesinde sosyoloji ve kamu yönetimi ile ilgili seminerlere dinleyici olarak katılmıştır (Feustel, 2011, s.44).

Salomon, bu vesile ile ekonomi biliminin öncülerinden olan profesörlerle tanışmıştır. Bunların başında Max Sering (1857–1939), Max Weber (1864–1920) ve Gustav Schmoller (1838–1917) gelmektedir. Bu profesörler, konulara hakimiyeti ve pratik zekâsından dolayı Salomon'a hayran kalmışlardır. Salomon'a istisnai bir uygulama olarak 1902'de ilgili üniversitede iktisat, tarih ve felsefe alanında resmen eğitim alma hakkı verilmiştir (Greven-Aschoff, 1981).

Üniversiteye resmen kabul görülmesinde daha önceden yapmış olduğu bilimsel çalışmalarının katkısı büyük olmuştur. Nisan 1902'den itibaren altı sömestr boyunca değişik öğretim üyelerinden ders almış olan Salomon, 1904'de senato toplantısının almış olduğu çoğunluk kararıyla doktora tezi yazma hakkını elde edebilmiştir. "Erkek ve Kadın İşinin Eşit Olmayan Ücretlendirilmesinin Sebepleri" (Die Ursachen der ungleichen Entlohnung von

³ ICW 34. Genel Kurulu, 30 Mayıs 2015'te İzmir'de "Kadınların Güçlendirilmesi İle Toplumunu Değiştirmek" başlığı altında gerçekleşmiştir. <http://www.icw-cif.com/01/03.php>

Männer- und Frauenarbeit) isimli tezinde cinsiyete bağlı adaletsiz ücret sisteminin doğal yasalarla ilgili olmadığını ve bu sebepten dolayı da bu eşitsizliğin ortadan kaldırılabilir olduğunu ve kaldırılması gerektiğini savunmuştur. “Eşit işe eşit ücret” düşüncesini ilk defa öne atan Salomon, kadın işlerinin geçici, niteliksiz ve tesadüfî bir karakter olmaktan çıkarılması gerektiğini savunmuştur (Salomon, 1906, s.83).

Salomon, 5 Mart 1906’da üç kişilik jüri heyetinin huzurunda sözlü sınava girmiş ve ilgili doktora tezini savunmuştur. Salomon, Max Sering (1857–1939)’in ana ders konusu olan millî ekonomiden “iyi derecede bilgili”, Alois Riehl (1844–1924) tarafından felsefeden “üst derecede yeterli” ve Max Lenz (1850–1932) tarafından ise tarihten “tam yeterli” notu almıştır. Jüri heyeti, ortak bir değerlendirme sonucunda kendisine nihai bir kararla pek nadir olarak verilen “valde laudabile” (takdire değer) notu verilmiştir (Archiv HUB, Nr. 415).

Salomon, 34 yaşında Almanya’da yazdığı bu doktora teziyle felsefe alanında doktora unvanı elde eden ilk kadınlardan biri olmuştur.

Nazi Rejiminin Baskıları ve ABD’de Sürgün Hayatı

Salomon, Yahudi bir aileden gelmenin sıkıntılarını hayatı boyunca yani daha Nazi Rejimi iktidara gelmeden önce de yaşamıştır. Mesela Alman Kadın Dernekleri Birliği’nin yönetim kurulunda yer aldığı halde Yahudi soyundan geldiği için diğer üyeler tarafından Birliğin başına geçmesi uygun görülmemiştir. Halbuki kendi dinine karşı mesafeli olan Salomon, 1914’de resmen Luther’in kurduğu Evangelik dinine geçmişti bile. Buna rağmen I. Dünya Savaşından sonra da yani 1918’de ICW’nin başkanı olmasına yönelik itirazlar bizzat yönetim kurulu üyelerinden gelmiştir. Gerekçe olarak Yahudi ismi taşıyan birine halkın gösterebileceği tepki öne sürülmüştür (Sachße, 2005, s.389-391)

Nazi Rejimi, Yahudi kökenli olması hasebiyle Salomon’un doktora tezini iptali için ilgili üniversiteye baskı yapmıştır. Gerekçe olarak da 28 Ocak 1939’da Resmi Gazetede yayınlanan “Vatandaşlıktan Çıkarılanların Listesi”nde 98. sırada yer alması gösterilmiştir (Deutscher Reichsanzeiger, 1939, s.118). O tarihte Salomon, zaten iki yıldan beri ABD’de sürgün hayatı yaşamaktaydı.

Salomon, Almanya’yı terk etmeden önce de 1933’ün sonuna kadar bütün resmi görevlerini bırakmak zorunda kalmıştır. Nazi Rejiminin gizli polisleri (Gestapo) tarafından 26 Mayıs 1937’de gözaltına alınmış, saatlerce süren bir soruşturmaya tâbi tutulmuş ve tehdit edilmiştir. Eğer üç hafta içinde Alman topraklarını terk etmez ise temerküz kamplarına atılacağı yönünde kendisine bir ultiatom verilmiştir. Bu bağlamda hatıratında Salomon şunları ifade etmektedir: “Herhangi bir partiye hiçbir zaman üye olmadığım halde elbette temsil ettiğim ne varsa Nazilerin hoşuna gitmezdi. Ben Yahudi ırkından gelmekteydim, ben mücadele eden Protestan kilisesine mensup-

tum, ben ilerici bir kadındım, uluslararası boyutuyla düşünen ve dolayısıyla barışçı bir kimliğim vardı" (Salomon, 2008, s.352).

Salomon, 65 yaşında geldiğinde Almanya'yı 18 Haziran 1937'de terk etmek zorunda kalmıştır. Bu göç, geri dönüşü olmayan bir yolculuk olmuştur. İngiltere üzerinden 28 Eylül 1937'de "Berengaria" gemisiyle ABD, New York limanına ulaşmıştır. Gemide bulunan bütün yolcularla birlikte Salomon, New York şehrinin Hudson Nehri ağzında bulunan Ellis Adasına götürülmüş ve orada ABD'ye iltica sebebinin detaylarını anlatmak mecburiyetinde kalmıştır. Salomon'un iltica talebi ABD tarafından kabul edilmiştir.

Ne var ki Salomon, New York'ta yalnızlığa itilmiş bir yabancı olarak ilk dört yılını otellerde, pansiyonlarda ve yurtlarda geçirmiştir. Daha sonra East 79. sokakta kendine küçük bir daire bulmuştur. ABD'de yaşadığı ilk beş yılını "vatansız" olarak geçirmiş, ancak 1944'de ABD vatandaşı olma hakkını elde edebilmiştir. Buna rağmen yurt edindiği yeni vatanında mesleki kariyerine devam edememiş ve hiçbir okulda iş bulamamıştır.

ABD'de kaldığı yıllarda İngilizce olarak yazdığı tek ve en son kitabı (Karakter ist Schicksal= Karakter Kaderdir), hatıralarıyla dolu olduğu için düşüncelerini, duygularını ve hayatta yaşadığı zorlukları buradan öğrenmek mümkündür. Ne var ki bu kitabını hayattayken yayınlamamış ve dolayısıyla baskısını görememiştir. Hatıratı, vefatından sonra ancak 1983'de Almanya'da basılmıştır. Kitabında hayatının gayesini şu şekilde özetlemektedir:

"Hayatımda yaptıklarımın içerik olarak tek bir gayesi vardı: Daha çok adaletin olduğu bir sosyal nizamın, fırsat eşitliğinin, daha derin bir dayanışma ve kardeşlik duygusunun oluşması için katkı sağlamak." (Salomon, 1983, s.271).

Salomon, 29/30 Ağustos 1948'de 76 yaşındayken New York'un en sıcak günlerinde evinde tek başına ruhunu teslim etmiştir. Ancak birkaç gün geçtikten sonra vefat ettiği anlaşılmış, cesedi evinden alınmış ve Brooklyn'da bulunan Evergreens Mezarlığına gömülmüştür. Cenaze merasimine ancak bir elin parmağı kadar insan katılmıştır (Maier, 1998, s.343).

ALİCE SALOMON'UN SOSYAL BİLİMLER BAĞLAMINDAKİ DÜNYA GÖRÜŞÜ

Salomon, sivil kadın hareketinin önderlerinden olduğu gibi sosyal bilimlerin ve hizmetlerin oluşumuna gerek teorik, akademik, pedagojik çalışmalarıyla gerekse meslek olarak kabul edilmesinde büyük katkı sağlamıştır. Sadece Almanya'da değil birçok ülkede uluslararası açılımlarıyla özellikle sosyal hizmet mesleğinin gelişmesinde öncü rol almıştır. Kendisi tarafından belirlenen sosyal pedagojik ilkeler, bugün bile sosyal hizmet alanında eğitim veren birçok okul ve mesleki kuruluş için geçerlidir. Peki Salomon, bilimsel bağlamda kendisini nasıl görmektedir? Aşağıdaki kendisine ait sözler, bize çok boyutlu yönünü yansıtmaktadır:

“Ben neydim? Bir mürebbiye ve öğretmen veya bir sosyal çalışmacı ve reformcu muydum, bir doçent (okutman) ve yazar mıydım veya topluma duyarlı feminist ve barışçı eğitimleri olan bir burjuva mıydım? Hakikat şu ki ben, her birinde eğitim almadığım halde bütün bu faaliyetleri birleştirerek yaptım.” (Salomon, 2008, s.15).

İşte Salomon’un sosyal politika ve sosyal hizmet alanındaki farklı yaklaşımının temeli, sosyal sorunları bir bütünlük içinde ve hatta multi-disipliner bir yaklaşımla ele alarak, burjuva sınıfından gelen kadın hareketinin “manevi annelik” (Geistige Mütterlichkeit) teorisini, Protestan Kilisesinin ahlâkî ve sosyal fikirleri ile bütünleştirebilmesine dayanmaktadır. Kadınların sosyal hizmetlere özel yatkınlığının temel bir göstergesi olarak algılanan “manevi annelik” fikrine göre kadınlar, evde ve ailede olduğu gibi toplum meselelerinde ve devlet işlerinde de işlevsel olarak barışçıl, dengeleyici, uzlaştırıcı bir rol üstlenmelidir. Dolayısıyla sosyal hizmet, burjuva kadın hareketi için etkili bir meşguliyet ve çalışma alanı olmaktadır. Kadınlar, kendilerine özgü manevi güçleriyle başka alanlardan çok sosyal hizmet alanında özel doğal kabiliyetlerini başkalarına fayda sağlayacak bir şekilde geliştirebiliyordu. Bu yönüyle erkeklerden daha üstün olan kadınlar, toplumun sosyo-kültürel gelişimi açısından vazgeçilmez varlıklar olarak görülmekteydi (Schwerin, 1894, s.89).

Sosyal hizmetin bir kadın mesleği olarak kabul edilmesine yönelik çalışmalar sürecinde “manevi annelik” kavramının yanında “manevi mücadele” (Geistige Kämpfertum) kavramı da ortaya çıkmıştır. Daha çok kadın düşünür Gertrud Bäumer tarafından kullanılan ve Salomon tarafından da benimsenen “manevi mücadele” kavramı yoluyla burjuvazinin dünya görüşüne uygun bir şekilde sosyal çalışma fiilen şekillenmeliydi. Bu bağlamda sosyal meslek işi, idealizmin ta kendisidir. Bu işi yürütebilmek için temiz ve güçlü bir inancın yanında temeli sağlam manevi/ahlaki değerlere bağlılık bilincine ihtiyaç duyulmaktaydı (Bäumer, 1917, s.340).

Sosyal Politika ve Sosyal Çalışma Arasındaki İlişkiye Bakışı

Salomon, daha 1930’larda o döneme kadar Almanya’da yaygın olarak kullanılan “Refah Hizmeti” (Wohlfahrtspflege) yerine “Sosyal Çalışma” (Soziale Arbeit) kavramını kullanmıştır. Salomon, “Sosyal Çalışma” kavramından dezavantajlı ve muhtaç sosyal grupların durumlarının iyileştirilmesine yönelik çabaların bütününe anlamaktaydı. “Sosyal Çalışma” kavramı, sadece annelerin korunması, kadın işgücüne yönelik çalışma saatlerinin kısaltılması, dulların sosyal güvencesi ve aynı/nakdi yardımlar gibi sosyal politik reformlardan ibaret olarak görülmemektedir.

Salomon’a göre sosyal çalışma, özellikle kadınların kültürel hayata katılımını sağlamak için onlara fırsat eşitliği açısından eğitim hakkının verilmesini de içermekteydi. Her ne kadar sosyal çalışma, çoğu zaman ailelere, çocuklara, gençlere, engellilere ve hastalara yönelik özel danışmanlık ve ko-

ruma hizmetlerinden oluşmakta ise de netice itibariyle bütün bu gruplar, toplumun birer üyesidir. Dolayısıyla onlara destek sağlamak, bir toplumsal hizmettir ve bu anlamda bir sosyal çalışma türüdür. Salomon, “sosyal” kelimesini “topluma yönelik bir yaklaşım” anlamının çok ötesinde bir hedef olarak sosyal adaleti sağlamaya yönelik ahlaki bir yükümlülük olarak algılamıştır. Bu yönüyle sosyal çalışma, sadece yoksullara yardım etmekten ibaret değildir, aynı zamanda onlara alternatif (mesleki) eğitim ve istihdam imkânları sunmaktır. Yoksulluk, sosyal gruplar arasında sadece maddi eşitsizliklerden oluşan bir adaletsizlik değildir. Adaletsizlik, örneğin ikamet edilen sağlıklı meskenlerde, eğitime erişilebilirlikteki engellerde ve kadınlara yönelik dışlamalarda da kendisini göstermektedir (Salomon, 1927).

Sosyal çalışma faaliyetleri, bu açıdan sadece yoksulların maddi ihtiyacını karşılamamalıydı, aynı zamanda sosyal eğitim etkinlikleriyle yoksulluktan ve cahillikten kaynaklanan kültürel sapmaları da önlemeliydi. Salomon'a göre bu bağlamda sosyal çalışma uzmanları, hem devlet, ekonomi ve toplum gibi sosyal siyaset bilgilerine hem de muhtaçların sosyal hakları, spesifik pedagojik yöntemler ve planlı sosyal yardım süreçleri gibi sosyal hizmete mahsus özel bilgi ve tecrübelerine sahip olmalıdır (Socialnet, 2020).

Sosyal Çalışma Bilimine Bakışı

Sosyal çalışma, halkın refahına yönelik bütün çabaların sadece bir kısmını yansıtmaktadır. Halkın refahı, kültür politikası, iktisat ve toplum politikasından farklı olarak sosyal çalışma bilimi, sınırlandırılabilir belirli bir konu ile ilgilenmekten ziyade şu veya bu sebepten ötürü sosyal yardıma muhtaç hale gelen bütün sosyal kesimlerin dertleriyle dertlenmelidir. Bu doğal özelliği ile sosyal çalışmanın ilgi alanı da toplumsal şartlara göre değişebilmektedir. Salomon'a göre sosyal çalışmanın özel ilgili alanları, şu konulardan oluşmaktadır (Salomon, 1928a, s.14):

- a) Konut hizmetleri (İnşaat politikası; Kiracıların korunması; Mesken İdaresi vb).
- b) Sağlık hizmetleri (Bebek ve annelerin himayesi; Hasta ve “sakatların” korunması).
- c) Gençlik hizmetleri (Gençlik kanunu; Gençlik dairesi vb).
- d) Toplum eğitimi (Halk eğitim okulu; İşçilerin eğitimi; Halka yönelik tiyatro vb).
- e) Ekonomi hizmetleri (Muhtaçların korunması; Emekliler; Körler, Göçmenler, Risk altında olanlar vb).
- f) Çalışma ilişkileri (İş bulma hizmetleri; İşsizler; İşletmelerde sosyal çalışma; Sosyal sigortalar vb).

Alice Salomon'un yaşadığı dönemde sosyal bilimler, toplumsal olguları biyolojik ve doğal argümanlarla ele almakta ve mevcut sosyal durumu olduğu gibi kabul etmekteydi. Dolayısıyla yoksulların ve güçsüzlerin içinde buldukları kötü durumlarına yönelik şikâyetle bulunmaları yersiz ve gerek-

sizdir. Lehlerine olabilecek bir sosyal değişim/dönüşüm hakkı da dolayısıyla söz konusu değildi. Bu tezi savunmayan Salomon ise zayıfların korunmasını talep etmiştir (Salomon, 1928a, s.15).

Sosyal refah hizmetlerinin temel görevi toplumun en zayıf sosyal kesimlerinin durumlarını iyileştirmektir. Bunun için ilk başta yoksulluğa ve muhtaçlığa sebep olan risk faktörleriyle mücadele etmek gerekmektedir. Böyle bir amaç güden sosyal çalışma, büyük iktisadi sorunların ortadan kaldırılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Muhtaçlara öyle bir tarzda destek verilmelidir ki toplum içinde ekonomik görevlerini özerk olarak yerine getirebilsin. Sosyal çalışma sayesinde halkın sosyal birliğini sağlamak mümkündür. Sosyal birliğin anlamı, sınıfsal sınırların geçişliliğini kolaylaştırmak suretiyle insanların özgürlük ve adalet içinde birlikte yaşamalarını sağlamaktır. Doğanın hâkimiyetini elde eden insanoğlu, çalışır ve ürün elde eder ama kendi aralarında kardeştir veya yoldaştır. Salomon da bu bağlamda sosyal yardım görenlerin, toplum ekonomisine tam olarak entegre edilebileceklerine inanmaktaydı (Salomon, 1928b, s.5).

Bu görüşüyle Salomon, sosyal darvinist kuramlarına mesafeli bir duruş sergilemiştir. Sosyal refah hizmetlerinin dünya görüşünün temel ilkesi de buna göre her insana onurlu bir hayat hakkı tanımak olmalıdır. Sosyal çalışma bağlamında her düşünce, her bilgi, her eylem, bütün insanların aynı değerde olduğunu gösteren bir dünya görüşüne dayanmalıdır. Ahlak ve din, bu anlamda mutlak olarak bilimsel sosyal refah hizmetini şekillendiren unsurlardan olmalıdır. Salomon'a göre sosyal refah hizmeti, sosyal bilimlerin içinde en pratik olma özelliğinin ötesinde sosyal barışın da teminatıdır.

Ülkeler, kendi içinde sosyal barışı temin ederse dünya barışına da katkıda bulunmuş olacaktır. Bunun için her bir insanın vicdanına toplumun kaderinin kendi elinde olduğu bilinci verilmeli ve ulusal birliğin korunmasına yönelik olarak toplumsal sınıflar arasındaki mesafeler azaltılmalıdır. Sosyal barışı sağlamış olan her bir toplum/ülke, bütün insanlığın bir parçası olduğuna göre toplumlar/ülkeler arası kültürel alış veriş sayesinde dünya barışına da katkı sağlamış olacaktır.

Sosyal çalışma, insanı bir bütün olarak ele aldığı için çalışma hayatına katılımına yönelik olarak mesleki eğitimin yanında çalışma hayatında bulunan insanların sağlığına da önem vermektedir. Sağlık hizmetleri, insanın bedensel, zihinsel ve duygusal yönlerini güçlendirmelidir ki kültürel değerler de insan eliyle korunabilsin. Salomon'a göre sosyal çalışma, bir insanın kişiliğini en sağlıklı bir biçimde geliştirebilmesi için azami derecede katkıda bulunmalıdır. İç dünyaları güçlü olan bireyler, hem topluma daha kolay uyum sağlayabilmekte hem de toplumun değerlerine sahip çıkabilmektedir. Bu doğrultuda sosyal çalışma bilimi, aşağıdaki hizmetleri sunabilmelidir (Salomon, 1928b, s.6-7):

- a) Muhtaçlara, var olan güçlü yönlerini koruyabilmeleri ve değişik risklere maruz kalmamaları için yardım edilmelidir
- b) Güçlü yönleri mümkün mertebe geliştirilmelidir

- c) Zarar görmüş güçlü yönlerin mümkün mertebe bütünüyle giderilmesi ve yeniden eski güce kavuşabilmeleri için çaba gösterilmelidir
- d) Tedavisi, iyileştirilmesi ve rehabilitasyonu mümkün olmayan hallerde muhtaçların bakımına yönelik hizmetler sunulmalıdır.

Uygulamada bu hizmetler, çoğu zaman iç içe olduğu için genelde birlikte yürütülmesi önerilmektedir. Salomon'a göre tedavisi/iyileştirilmesi mümkün olan ve olmayan durumlar vardır. Yaratılış gereği topluma düşmanlık beslemeye meyilli asosyal insanlar her zaman vardır. Bu insanlar, sadece dış çevrenin bir sonucu olarak böyle değildir. İçlerinde cemiyet hayatına zarar verebilecek bazı olumsuz unsurlarla dünyaya gelirler. Bu şartlar altında sosyal çalışmanın temel görevi, mahiyeti gereği asosyal insanların hem kendilerine hem de topluma zarar vermelerini önlemek amacıyla onları zorunlu olarak kurumsal koruma altına almaktır (Kleve, 2003).

Sosyal Adaletsizlik Sorununa Bakışı

Salomon'un sosyal hizmet teorisinin temel dayanağı, sosyal adaletin hedeflerine dayanmaktadır. Özellikle hiçbir şeye sahip olmayan işçi sınıfının en mağdur temsilcileri olarak kadınlar ve çocukların sosyal sorunları, onu en fazla ilgilendiren kesim olmuştur. Bu anlamda sosyal hizmet, muhtaçlara iyilikte bulunmak, merhamet veya acımdan çok âdil davranmaktır (Salomon, 1909, s.248).

Sosyal yönden âdil bir tutum ve davranış sergilemek, her zaman eşit(likçi) davranmak değildir. Çünkü her insanın sosyal durumu, kültürel yapısı, maddi konumu ve özel ihtiyaçları kendine has olması hasebiyle farklıdır. İnsanların ve özellikle kadın ve erkeklerin farklı olduklarını kabul etmek, aynı zamanda eşit konumda olmayanların adaletini sağlayabilmek için eşit olmayan kanunların gerekliliğine de inanmak anlamına gelmektedir (Salomon, 1930, s.249).

O dönemlerde tartışma konusu olan "Annenin Korunması Kanunu" da bu bağlamda günümüzün pozitif ayrımcılık ilkesi doğrultusunda gerekli olan bir yasal düzenlemedir. Bilhassa toplumsal boyutuyla etkili sosyal grupların gücünün suiistimalini engelleyen kanunlara ihtiyaç vardır. Aksi takdirde güçlü olan sosyal grupların zayıf kesimleri sömürmesi ve istismar etmesi, bir sosyal risk faktörü olarak her zaman mümkün olacaktır. Kanunların ve sosyal politika tedbirlerinin sosyal sorunları çözmede yetersiz kaldığında devreye mutlaka sosyal hizmet girmelidir. Salomon'a göre sosyal yardım ve desteğin yanında sosyal hizmetin en etkili araçlarından birisi de güçlendirme (empowerment) mekanizmasıdır (Kuhlmann, 2000, s.112).

Güçlendirme, insan hayatında hür irade, kararlılık, bağımsızlık, yeterlilik ve özerklik gibi kişiye olumlu etki yapan hasletleri artırıcı strateji ve tedbirlerin bütünüdür. Yardıma muhtaç kişinin kişisel sorumluluk üstlenerek, günlük ihtiyaçlarını kendi azmi ve gücü ile karşılamasını sağlamayı amaçlayan sosyal çalışma, Salomon için önemli bir yaklaşımdır. Kaynakları ve

imkânları kullanmada kendi kendine yeterli olma sürecinde kişiye sağlanan profesyonel sosyal destek hizmetleri, kanunların da yapamayacağı bir iştir.

Bazı insanların yoksul, bazılarının ise zengin olması, tabiat kanununun bir sonucu olmadığını düşünen Salomon'a göre sosyal adaletsizin kaynağı, iş bölümünü öngören sanayileşme toplumundaki oluşan kaynakların ve varlığın âdil bir şekilde dağıtılmamasıdır. Varlıklı ve varlıksız kesimler arasında sağlıklı sosyal ilişkiler sağlanmadığı sürece yoksullar ile zenginler arasındaki uçurumun olması doğaldır. Bu iki kesim arasında istem dışı olarak tüketim ve üretim bakımından bir bağ bulunduğu halde günlük hayatta aralarında dağlar kadar fark vardır. Misal olsun diye Salomon, şöyle bir örnek vermektedir: Zengin muhitlerde yaşayan varlıklı insanların okudukları gazeteler ve giydikleri güzel elbiseler, yoksulların barındığı fabrika bölgelerinde üretilmektedir. Ancak bakımlı muhitlerde ikamet eden zenginler, sabah kahvaltılarını mükellef sofralarda yaparken, gecekonduarda barınan yoksullar, temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamamaktadır (Kuhlmann, 2000, s.114).

Sosyal eğitim, bu anlamda her zaman bu çarpıcı tabloyu görebilmek ve bir sosyal bilinç geliştirmektir. Salomon'un kurduğu okullarda öğrencilere sosyal adaletsizliğin nedenleri gösterildiği gibi yoksullukla mücadelede bilişsel farkındalığın yanında sosyal duyarlılığın ve duygusal bilincin de gelişmesine yönelik eğitim de verilmekteydi. Bu toplumsal eğitim anlayışı sayesinde varlıklı kesimlerden gelen öğrencilerin kendi refah seviyeleri ile muhtaç annelerin hayat şartları arasındaki farkı kıyaslayarak görmelerinin sonucunda yardım etme ve iyilikte bulunma sorumluluk duygusu geliştirilmekteydi. Bilgi, bilince ve en nihayetinde vicdana hitap etmeliydi (Kuhlmann, 2000, s.115).

Kapitalist Üretim Sistemine Bakışı

Tüketim ve üretimin olduğu bir toplumda fabrikatörlerin gücü olduğu gibi sömürülmeye karşı tüketicilerin ve işçilerin de bazı olanakları olmalıydı. Salomon, üretici ve tüketicilerin elini güçlendirmek adına bazı ürünlere boykot mekanizmalarının geliştirilmesini ve ayrıca tüketim kooperatiflerinin kurulmasını savunmuştur. Bilindiği üzere tüketim kooperatifleri, tüketim ürünlerini toptan ve en ekonomik yöntemlerle uygun fiyatlarla alarak tekelci ve spekülâtif kazançları bertaraf etmek ve kooperatif üyelerinin satın alma gücünü artırma amacıyla üyelerinin bütçelerine uygun ve ucuz ürünler satan kooperatiflerdir (Kuhlmann, 2000, s.88).

Bu doğrultuda Salomon, sağlıkları tehdit edilen ve eğitimden mahrum bırakılan küçük çocuklar tarafından ağır şartlar altında evlerde üretilen oyuncakların, zengin ailelerin çocukları oynasın diye satılmasını vicdanen kabul edilemez bir yaklaşım olarak görmüştür. Ayrıca evlerde yoksul anneler tarafından üretilen elbiseler, iç çamaşırlar ve bazı tüketim ürünleri de sosyal duyarlı zengin tüketiciler tarafından boykot edilmeliydi. Sabah üçten

gece yaralarına kadar çamaşırhanelerde çalışmak zorunda olan kadın işçilerden de böyle bir hizmet talep edilmemeliydi. Bir taraftan çalışma şartlarının insani olmasına dikkat eden fabrika ve hizmet sektöründeki işletmelerin isimleri bir "Beyaz Liste"de belirlenmeli diğer taraftan da bu sosyal kurallara uymayan fabrika ve diğer işletme sahiplerine baskı yapılmalıydı (Kuhlmann, 2000, s.89).

Salomon'un ekonomi anlayışına göre toplumdaki sosyal ilişkiler, karşılıklı iktisadi bağımlılığa dayanmaktadır. Hayatın devam etmesi açısından zengin ve yoksul kesim birbirine muhtaçtır. Bu doğal muhtaçlık, dünyaya gelen bebeklerde bile kendisini göstermektedir. Bebekler, ilk yıllarda duygusal ve fiziksel yönden anneye bağımlıdır. Çocuklar, ebeveynlerin ekonomik katkılarından yararlanmakta ve yetişkin olarak da toplumun kültürel yapısından nasiptar olmaktadır. "Toplum, bireyin dünyaya gelmesinden önce de vardı, onun gitmesinden sonra da var olacaktır. Bizler başta dil ve ahlaki duyarlılık olmak üzere insan gibi insan olma vasfını, toplum sayesinde elde edebildik. Bunun için topluma karşı bir borcumuz olarak ona şükran duymalıyız." (Salomon, 1933, s.723-724).

Toplumda yoksulluk ve adaletsizlik, hızlı sanayileşme, çarpık kentleşme, geniş aile ve akraba ilişkilerinin kaybolmasına bağlı iktisadi değişimlerin bir sonucudur. Sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı sağlayan geleneksel sosyal yapılar, tahribata uğradı ve işlevini yitirdi. İktisadi kalkınma, toplumun zayıf kesimlerinin durumunu iyileştiremiyorsa toplumun genel menfaati için sosyal adalet sağlayıcı müdahalelere ihtiyaç vardır. Devlet, uzun süre müdahale etmeyerek piyasaya güvendi. Ne var ki Salomon'un saptamalarına göre piyasa, işgücünden başka hiçbir kaynağı olmayan garibanların istem dışı da olsa sömürülmesine sebebiyet vermiştir. Serbest kapitalist ekonomide kadınlar ve çocuklar, sömürü halkasının en zayıf kesimidir. Özellikle tek başına çocuklarına bakmak zorunda olan annelerin, çok çocuklu dulaların, boşanmış veya terk edilmiş kadınların kendi başlarına hem çocuklarına bakmaları hem de onlar için çalışıp para kazanmaları olanaklı değildir. Onun için kamusal sosyal politikaların yanında sivil sosyal hizmet müdahalelerine de ihtiyaç vardır (Kuhlmann, 2000, s.90-91).

Sosyal Reform ve Sosyalist Devrim Arasındaki İlişkiye Bakışı

Salomon, marksist ve sosyal demokrat terminolojiden farklı olarak yoksul işçiler için "proletarya" kelimesini kullanmak yerine "varlıksız sınıf" (besitzlose Klasse) tabirini kullanmayı tercih etmektedir. Marksist literatürde proletarya, emeğini belirli bir ücret karşılığı satarak geçinen, üretim araçlarının mülkiyetine sahip olmayan ve çoğunlukla çalışma şartları açısından sermayedar sınıfın insafına terk edilen, kapitalist/burjuva sınıfı tarafından sömürülen ve dolayısıyla mazlum durumunda olan insan topluluğudur (Salomon, 1912, s.240).

Salomon'un hayatı boyunca çalışıp, emeğinin karşılığını alamayan, iki yakası bir araya gelemeyen ve ağır şartlar altında çalışan işçi sınıfına "mülk sahibi olmayan sosyal kesim" olarak tanımlaması, aslında bir sosyal sorun gerçeğini farklı bakış açılarıyla kabul etmekten başka bir şey değildir. Gerçek şu ki kadın ve erkeklerden oluşan işçi kesimi, kapitalist sanayi toplumlarında geçimini emeği ile sağlayan sosyo-ekonomik yönden toplumun en zayıf halkasını teşkil eden sosyal grup idi.

Ancak Salomon "varlıksız sınıf"tan bahsederken, bu kapsamın içine işçi sınıfının yanında rençperler (tarlalarda çalışan işçiler), ev hizmetlerinde bulunan kadın işçiler ve işçi olarak çalışan ustalar gibi emeğini ucuza satan işgücünü de dâhil etmektedir. Maddi varlığa sahip olmayan birçok işgücü, âdil olmayan iş bölümünden dolayı yardıma muhtaç hâle getirilmiştir. Salomon, "varlıksız sınıf"ın sefaleti ile sömürücü kapitalist ekonomi sistemi arasındaki ilişkiyi gayet iyi görebildiği halde sosyal adaletin temin yolunun sosyalist bir devrim ile olabileceğine inanmamaktaydı (Salomon, 1912, s.240-241).

Diğer taraftan daha çok sosyalist düşünceli kadınlar, sosyal çalışma faaliyetlerine başladığı daha ilk yıllardan başlayarak Salomon'a, burjuva odaklı sosyal reformcu yaklaşımlarından ötürü tepki göstermekteydi. Buna göre burjuvaziye bağlı sosyal reform çabaları, kadın işçilerin sınıfsal bilincinin kaybolmasına yol açmaktaydı. Salomon'un İngiliz Settlement-Hareketinden ilham alarak "Kadın Gruplar İçin Sosyal Yardım Çalışması Derneği" çatısı altında 1898'de Berlin'de özel bağışlar sayesinde oluşturduğu Genç Kadın Çalışanlar Kulübü'nün etkinlikleri, sosyal demokrat kadın yazar Lily Braun (1865-1916) tarafından eleştirilmiştir. Braun, bir sosyal demokrat dergisinde kulüp içinde yapılan çalışmaların genç kadın işçileri işçi hareketinden uzaklaştırdığını ve böylece Salomon'un kapitalist sistemin ortadan kaldırılmasını engellediğini iddia etmiştir (LEMO, 2020).

Halbuki kulübe hemen her gün yüze yakın fabrika işçisi gelmekteydi ve burada kendilerine çok makul fiyatlarla içecek ve giyecek veriliyordu. Ayrıca işsiz kadınlara iş bağlantıları kurulup kendilerine uygun yerlerde çalışma olanağı sağlanıyor, evsiz barksız kadınlara mesken temin ediliyordu. Kulüpte kadınlar için kültürel etkinlikler tertipleniyordu, Noel kutlamaları yapılıyor ve konserler veriliyordu. Salomon'un en büyük arzusu, kulüpte yapılan etkinlikler sayesinde işçi kadınlar arasında dayanışma duygularını canlandırmaktı. Ancak bu şekilde kendi temel haklarına karşı bile yabancı olan, sınıfsal menfaatlerini savunamayan ve sendikal hareketlerden uzak kalan işçi kadınların bilinçlendirilmesi mümkün olabilirdi. Önemli olan yoksul kadınların çalışma şartlarının iyileştirilmesi bağlamında iş güvenliği ve daha yüksek ücret için mücadele edecek bir ruha sahip olmalarıydı (Kuhlmann, 2000, s.65).

Salomon, bu gerekçelerle Lily Braun'un eleştirilerini yersiz bulmaktaydı. Kadın işçilerin siyasi veya sendikal yönden aktif olabilmeleri, ilk önce ken-

dilerine günlük hayatın zorluklarını azaltacak desteğe bağlıydı (Salomon, 1983, s.40-41).

Salomon, sosyalizmin iktidara gelmesiyle meşru olan kadın haklarının otomatikman sağlanacağına dair inancı da pek yoktu. Komünist Doğu Blok ülkelerinde toplumların temel özgürlüklerinden bile yoksun edildiğini ve bu yüzden de sürdürebilir olamadığı gerçeğini düşünecek olursak, Salomon'un bu konuda ne kadar haklı olduğunu söyleyebiliriz. Sosyal demokrat ve sosyalist görüşleri bir türlü benimseyemeyen Salomon, vicdan ve sorumluluk sahibi bir sosyal çalışmacı olarak sosyal sorunların çözümü noktasında reform ve devrim konularını şu şekilde ele almıştır:

“Başlangıçta insan, her şeyi ya kapkara ya da bembeyaz olarak görür. Ondan sonra öyle bir zaman gelir ki gece yarılara kadar uyuyamazsın ve kafanı gölgelerin üzerine çıkararak, bu iki şey arasında kalırsın. Sosyal çalışmada insanın başına gelebilecek belki de en büyük kriz ve aşılması gereken en büyük hayal kırıklığı, ilk büyük heyecandan sonra her şeyin radikal bir şekilde değiştirilebilir olduğu inancını yitirmektir. Özellikle devasa sorunların karşısında küçük yardımların bir işe yaramadığı görüldüğünde” (Salomon, 1916, s.93).

Toplumsal tabanı olmayan, sosyal yardımlaşma bilincini oluşturmayan her türlü merkezi değiştirme teşebbüsünün, sosyal sorunları köklü bir şekilde çözemeyeceğine inanan Salomon, tedrici de olsa toplumu doğal haliyle bir sosyal değişime götürecektir kapsamlı ve birbiriyle ilişkili ekonomi ve eğitim reformları ile bunun sağlanabileceğini düşünmekteydi. Kapitalist devlet düzenini devrimle yok etmekle âdil bir toplum nizamının elde edilemeyeceğine inanan Salomon, Marksistlerin de bundan dolayı sosyalist olmayan sosyal reformcularla işbirliğine yanaşmayacağını düşünmekteydi. Nitekim yukarıda izah edildiği gibi sosyalist kadın hareketine katılan birçok sosyal demokrat kadın aktivist de Salomon'un sosyal reformcu çalışmalarından uzaklaşmış ve ayrı bir örgütlenmeye gitmiştir.

ALİCE SALOMON'UN KADIN POLİTİKALARI İLE İLGİLİ DÜNYA GÖRÜŞÜ

Salomon'un kadın endeksli dünya görüşü, aile dostu sosyal politikaların temellerini oluşturmuştur. Bu doğrultuda kapitalist sistemin doğurduğu ataerkil yapının özelliklerini iyi tahlil eden Salomon'un kadınların cinsel özgürlükleri, sosyal demokrat kadın hareketi, kadınların doğası, toplum ve iş hayatına etkisi gibi konulara dair görüşleri bugün de aktüalitesini koruduğu için bu çalışmada derinlemesine ele alınmıştır.

Ataerkil Kapitalist Toplumda Kadına Bakışı

Salomon'un tespitlerine göre toplumda sosyal adaletin olmaması, hem kapitalist sistem hem de bunun doğurduğu ataerkil yapıyla ilgiliydi. Kapitalist sistemde erkek otoritesine dayanan bir tür toplumsal örgütlenme düzeni,

özellikle kadınların ezilmesine yol açmaktaydı. Buna göre ataerkillik (parti-yarka), kapitalizmin desteği ile yoksulluğun yaygınlaşmasına da zemin hazırlamıştır.

Burada dile getirilmesi gereken en temel sorun veya gerçek, cinsiyetten bağımsız olarak bütün insanlarda olduğu gibi kadın ve erkeğin birçok yönüyle hem birbirinden farklı hem de aynı olmasıdır. Bundan dolayı normal şartlarda her bir cinsiyete yapılan eşit(çi) veya özel muamele, netice itibarıyla bu dengeyi bozmakta ve adaletsizliğe yol açmaktadır. Buna dikkat edilmediği için gerek burjuvaya gerekse işçi kesimine mensup kadınlar, farklı sonuçlar da doğursa içinde buldukları özel durumlarına göre haksızlığa uğramakta ve ezilmekteydi. Çocukları olmadığı halde burjuva kız ve genç kadınların çalışmasına müsaade edilmezken, işçi sınıfından gelen yoksul kadınlar, çocuklarına bakabilmek için en kötü şartlar altında günde 10 saatten fazla çalışmak zorundaydı.

Çalışmak zorunda kalan kadınların birçoğu, işyerlerinde kapitalist fabrikatörlerce sömürüldükleri yetmiyormuş gibi bir de evlerinde kocalarının hayvani ve dürtüsel isteklerine maruz kalmakta ve vahşice şiddet görmekteydi. Birçok kadın, istemediği halde birden fazla çocuk doğurmak ve uygunsuz şartlar altında onları büyütme zorundaydı. Bu da onların ve çocukların sağlığını tehdit etmekteydi. İşte tam da bu konularda kültürlü ve zengin kadınlar, aynı cinsiyeti paylaşan fakat ıstırap içinde olan yoldaşlarına şahsiyetli bir hayat yaşamalarında yardımcı olabilirdi. Aksi takdirde evlerinde erkeklerin her türlü şiddet ve zorbalığına uğrayan mağdur kadınlar, çaresizliği ve buna bağlı olarak üzerlerine aldıkları psikolojik yaraları istemeyerek de olsa bir ömür boyu taşımak zorundadır (Salomon, 1910, s.11).

Salomon'un sosyal çalışmalarından elde ettiği sonuçlara göre aile içi şiddetin başlıca sebeplerinden biri alkolizmdir. Erkeklerin alkole düşkünlüğü yüzünden kız çocukları da çoğu zaman cinsel istismara uğramaktadır. Kadınlardan beklenen kocalarına kayıtsız şartsız itaat, sevgi ve teslimiyetin de bir sınırı olmalıydı. Onun için kadınlara kendi özgüvenlerini oluşturabilecek, kendi şahsiyetlerini geliştirebilecek, kendi isteklerini beyan edebilecek bir eğitim verilmeliydi. Kadınların sorunları, ilk önce burada çözülmeliydi. Şiddete maruz kalan evli kadınların boşanmalarına yardımcı olunmalıydı. Boşanmalarını önlemek veya boşanmış çiftleri yeniden bir araya getirmek, ekonomik açıdan belki tercih edilebilir, lakin kendini güvende hissetmeyen kadınlar açısından böyle bir girişim, ahlaken ve sosyal yönden savunulamazdı (Salomon, 1910, s.5).

Salomon, 1930 yılında aile hayatı üzerinde yapmış olduğu farklı bir araştırmadan benzer sosyal sorunlar tespit etmiştir. Buna göre annelerin gösterdiği fedakârlık yeteneği, çelişkili boyutlarıyla kararsızlık düzeyindedir. Ev işlerine ve çocuklarına bakan çalışan anneler, azami derecede fedakârlık göstermek suretiyle bir taraftan ailenin geçimine önemli derecede katkıda bulunmakta diğer taraftan da sağlıklarını bozmaktadır. Raporlarında Salomon, çalışan annenin, sabahın köründe saat 03'30'da kalktığını, kimseden

bir teşekkür bile işitmediği halde hane halkının bütün fertlerinin çamaşırlarını ve bulaşıkları yıkadığını, dikiş işlerini üstlendiğini, fabrikaya gittiğini, yorgun argın eve döndüğünü ve kocasından dayak yediğini kayda geçirmiştir (Salomon, 1930, s.27-30).

Kadın ve Cinsel Özgürlük

Salomon, Alman sosyalist politikacı ve gazeteci-yazar August Ferdinand Bebel'in (1840-1913) 1879'da kaleme aldığı "Kadın ve Sosyalizm" (Die Frau und der Sozialismus) kitabını eleştirel bir şekilde incelemiştir. Gerçi Salomon, Bebel'in kadınlara eşit siyasi hakların verilmesi gerektiğine yönelik taleplerini takdir ediyordu. Ancak manevi ve ailevi değerlere bağlı olan Salomon'un, özgürce yaşanabilen bir cinsel hayat ile ailenin gereksizliğine yönelik görüşleri kabul etmesi mümkün değildi. Böyle bir fikir öne sürmek, olsa olsa sadece erkeklerin nefsanî arzularından kaynaklanabilirdi. Halbuki kadınlar, geleneksel olarak daha çok kültürel ve tarihsel olarak ailenin bir sosyal kurum olarak devam etmesinden yana tavır koymalıydı (Salomon, 1930, s.80).

Sosyal Demokrat Kadın Hareketi

Sosyal demokrat düşüncesinde olan birçok siyasetçi, en geç 1914'de Marksist devrimci yaklaşımından uzaklaşma gereği duymuştur. Diğer taraftan sosyal reformcu düşünceye sahip olan liberal kesimin de toplumsal düzenin daha âdil olması yönündeki girişimlerinde geç kaldığını kabul eden Salomon, netice itibarıyla sosyalistlerin sömürüye sebep olan sınıfsal yapının kaldırılmasında aynı noktada buluştuklarını da itiraf etmiştir. Ancak sınıfsal yapının değiştirilmesi ve sosyal adaletin temini hedefi, yönetsel olarak sosyal kesimlerin birbirlerine yaklaşımlarını sağlayan sosyal dayanışma yaklaşımı ile elde edilmeliydi (Salomon, 1919, s.187).

Günlük hayatta sosyal sorunlara odaklanma ve muhtaç kesimlere yardım etme açısından sosyal demokrat kadın hareketi ile burjuva kadın hareketi, özellikle I. Cihan Harbinde kol kola çalışmıştır. Savaş sonrasında birçok kadın işçi, sosyal çalışma alanındaki işini bir meslek olarak sürdürmek istemekteydi. Bunun için sosyal eğitim almaya bile hazır dılar. Salomon, kurmuş olduğu okullarında bu sosyal kesimden gelen yoksul kadınlara da sosyal çalışma odaklı özel eğitim programları vermeye hazır dı. Nitekim "İşçi Refahı" (Arbeiterwohlfahrt) derneği kurucusu Marie Juchacz (1879-1956) Salomon'un bu girişimini hatıratında takdirle anmaktadır (DW, 2020):

Salomon, çalışmalarında "Arbeiterwohlfahrt" denilen "İşçi Refah Kurumu" ile de işbirliği yapmış ve bu kurumun şu saptamaları ile güvenini kazanabilmiştir: "Sosyal refah çalışmaları, sadece yüksek sosyeteden gelen kadınların imtiyazı altında olmamalıdır. Bu işi, genel olarak her sosyal kesim-

den gelen ve bunu ciddiyetle yapmak isteyen kadın ve erkekler de yapabilmelidir. Modern sosyal çalışma alanında öncü olanların bir kısmı, bu gerçeği gördü ve “Arbeiterwohlfahrt”ın bu yöndeki çalışmalarına yardımcı oldu... Bu bağlamda Alice Salomon, Sosyal Kadın Okullarının kapılarını “Arbeiterwohlfahrt”ın genç öğrencilerine açmıştır.” (Juchacz, 1979, s.96).

Kadınların Doğası ve Sosyal Hayata Etkisi

Sosyalleşme sürecinde çocuk eğitimi ve ev ekonomisinde erkeklere göre daha çok tecrübe edindikleri için kadınların bir sosyal mesleği ifa etmekte daha başarılı olduklarına dair görüş, Salomon’a aittir. Ne de olsa sosyal hizmet alanında çalışan profesyonel kadınlar, ekonomiye katkı sağlayan çalışan kadın işçilerin verimli olmalarına hem destek verebilmekte hem de aile hayatındaki eksikliklerini giderebilmektedir. Salomon, kadın konusunda ilk çalışma yıllarında “Kadının Tabiatı” (Natur der Frau) gibi kadın ve annelerin doğal özelliklerine atıfta bulunarak, kendilerinin barışa daha yatkın olduklarının altını çizmiştir. Herkesi yaşlandıran savaş, annelerin bin bir zahmetle oluşturdukları hayatı yok eden kötü bir sahnedir (Kuhlmann, 2000, s.171).

1920’li yılların sonuna doğru Salomon, matriyarşi yani anaerkil/maderşahi aile araştırmalarına ağırlık verdi. Özellikle Jena üniversitesinde pedagoji dalında ilk profesör olan sosyal demokrat görüşlü Bayan Mathilde Vaerting’in (1884-1977) çalışmalarını inceledi. Kadın ve erkek arasındaki karşılıklı bağı, tarihsel boyutuyla ele alan Vaerting, sosyal rollerin oluşumunu da bu bağlamda tarihsel şartlara bağlamaktadır. Bu doğrultuda toplumda kadın ve erkeklerin tutum ve davranışları, elde ettikleri sosyal rol ve statüleri, doğuştan gelen farklılıklardan ziyade tarihi süreç içinde ortaya çıkan cinsiyetler hiyerarşisidir (Wobbe, 1991, s. 27-67).

Bu görüşlerden etkilenen Salomon, bundan böyle yazılarında “kadının tabiatı veya mahiyeti” gibi ifadeler kullanmak yerine “kadına birkaç bin yıldan beri dayatılan belirli görevler” gibi izahlarda bulunmuştur. Salomon’a göre tarihsel süreç içinde erkeklerin lehine dönüşen güç ilişkilerinden doğan iş bölümünün sonucunda cinsiyetler arasında fark da ortaya çıkmıştır. Buna göre kadınlara dar bir çerçevede ağırlıklı olarak insani, ailevi ve özel görevler verilmişken, erkeklere sosyal hayatın her alanında istihdam alanları sunulmuştur (Salomon, 1927, s.15).

Göttingen Üniversitesinde profesör olan filozof ve pedagoğ Bay Herman Nohl (1879-1960) ile fikri tartışmalarda bulunan Salomon, 1926’da Nohl’dan farklı olarak erkek sosyal çalışmacılardan “şövalyece” bir tutumdan ziyade “babacan” bir tavır sergilemelerini istemiştir (Kuhlmann, 2000, s.281).

“Manevî annelik” konseptini Salomon’dan takribi olarak 50 yıl öncesinden savunanların başında Bayan Henriette Schrader-Breyman (1827-1899) gelmektedir. Bu konseptte göre kadınlar pratik hayatta, erkekler ise

teoride yer almalıydı. Salomon'un "kadının sosyal misyonu" bağlamındaki yeni görüşü ise böylece "manevi annelik" çizgisinden uzaklaşmıştı (Kuhlmann, 2000, s.271).

Salomon'un "Kadının Sosyal Misyonu" görüşünün temelleri, aslında Amerika'da ortaya çıkan kadın hareketinin ve araştırmalarının adeta bir yansımasıydı. Buna göre toplumda oluşan insan düşmanlığı, ayrıştırma, ötekileştirme ve militarizm, annelerin siyasetten uzaklaştırılmasının bir sonucudur (Ruddick, 1993).

Salomon, "kadının kültürel etkisi" ve bunu somut olarak yansıtacak olan kadının sosyal hizmet alanında aktif olarak görev alması ile kadınların erkek egemen bir devleti ve bilim dünyasını etki altına alabilir. Kadının kültürel kodları ise daha çok özel hayatına ait olduğu düşünülen empati, himaye, şefkat, adalet duygusu ve duygusallık gibi değerlerdir. Bu değerler, siyasi ve sosyal hayatta ne kadar yer alırsa, toplumsal düzenin de daha âdil olacağı düşünülmekteydi. Benzer görüşler, bugün 1947 doğumlu Amerikalı filozof, hukuk ve felsefe profesörü Bayan Martha Craven Nussbaum tarafından da ileri sürülmektedir (Nussbaum, 2015).

Çalışan Kadınların Ailevi Yükü

Çalışan kadın ve özellikle çalışmak mecburiyetinde olan anneler, ailevi sorumluluklarını tam anlamıyla yerine getiremedikleri için sosyal yönden dezavantajlı durumda olduklarını kabul etmek gerektiğini düşünen Salomon, refah içinde yaşayan kadınların sosyal dayanışma anlayışı doğrultusunda en azından çocuk bakımı konusunda onların yükünü hafifletebileceklerini düşünmekteydi. Bunun için sosyal pedagojik yönden kaliteli çocuklar yetiştirmek amacıyla gündüz bakım merkezleri, kreşler ve aile danışma merkezleri açılmalıydı. Diğer taraftan özellikle terk edilmiş anneler ve çocuklu dul kadınlar başta olmak üzere çalışan bütün kadınlar, hak ettikleri ücretlerini alabilmeliydi (Kuhlmann, 2000, s.77) .

Bu zihinsel yaklaşımla sosyal çalışmanın, muhtaçlara sadece maddi kaynak temin eden bir sosyal yardımlaşma konsepti olmadığı anlaşılmalıdır. Sosyal çalışma, taciz edilen veya tek başına çocuklarına bakan kadınlara psiko sosyal destek vermenin ötesinde "annelik işinin" toplumca kabul edilmesini ve bir meslek gibi görülmesini sağlayan bir açılımdır.

Çalışan Kadın, İşçi Sendikası ve Grev

Salomon, işçi sendikalarının faaliyetlerine ve bir hak arama aracı olarak grevlere destek veriyordu. Örneğin Salomon, 1903/1904'de Saksonya Eyaleti Crimmitschau isimli bir sanayi kentinde grev yapan kadın tekstil işçilerine destek vermiştir. Kadın işçiler, demir çelik sektöründe çalışan erkek işçilerde olduğu gibi kendilerine de günlük 10 saat çalışma süresinin verilmesini talep etmiştir. Crimmitschau'da çalışan erkek işçilerin ücretleri, ev-

lerini geçindirmek için çok yetersizdi. Onun için evli kadınların yarısından fazlası tekstil sektöründe çalışmak zorundaydı. Ancak onların ücretleri erkeklerinkinden daha da düşüktü.

Çocuklu annelerin çalışması, çocuk bakımı açısından bir sosyal sorundu. Tek çocuğu olan anneler, para karşılığında çocuklarını bir çocuk yuvasına veya bakıcı bir aileye vermek suretiyle çalışabiliyorlardı. Ancak çok çocuklu annelerin çalışmaları halinde elde edecekleri gelir, çocuk bakım giderlerini çoğu zaman karşılamamaktaydı. Bunun için bu gibi anneler, çalışmak yerine, bir iki çocuğu olup da çalışan akrabalarının, komşularının veya başka annelerin çocuklarının bakımını evlerinde üstlenmekteydi. Zaruretin yol açtığı bu işbirliği, hem kadın ve anneler arasında sosyal dayanışmaya hem de çocuk bakım hizmetlerinin oluşumuna vesile olmuştur.

Daha az çalışma süreleri ile emek piyasasında daha az çalışmak suretiyle çocuklarına daha fazla vakit ayırarak ailevi sorumluluğunu yerine getirme isteği, çalışan kadınları grev yapmaya itmiştir. Salomon, Crimmitschau'da grev yapan kadın işçileri ziyaret etmiş ve birçok yazısında işverenlerin ve kent yönetiminin kadın işçilerin haklı taleplerini görmezden gelen tavırlarını eleştirmiştir. Salomon, açıkça grev yapan kadın işçilerin taleplerine destek vermiş ve onların kahramanca mücadelelerini övmüştür (Kuhlmann, 2000, s.82-83).

Feminist Kadın Hareketleri

19. yüzyılın ortalarından sonra Batı dünyasında ortaya çıkan ve kadın hareketi ile özdeşleşen feminizm, kadınların öncülüğünde veya kadınların katılımı ile ortaya çıkan ve kadınların haklarını savunmayı, cinsiyet ayrımından doğan sorunları aşmayı ve bu ayrıma karşı çıkmayı hedefleyen örgütlü faaliyet ve hareketlerin bütünüdür. Salomon'a göre özellikle radikal feministler, kadınlara yönelik eşitlikçi ve köktenci talepleriyle mevcut olanakları zorlayarak haddi aşmıştır. Bu aşırı talepler, kadını sosyal ve siyasi hayattaki yerini ve konumunu yükseltelim derken aslında kadınların aile içindeki özel konumunu tehdit altına almıştır. Salomon'un biraz da ütöpik bir yaklaşımla arzu ettiği hedef, özel hayatta zaten var olan annenin aile içindeki koruyucu tutumunu, profesyonel sosyal hizmet alanına yansıtma suretiyle kadının toplum hayatında sosyal rol ve statüsünü yükseltmektir.

Bugün dahi cinsiyet bağlamında sosyal görevlerin dağılımının nasıl olacağı konusu halen tartışılmaktadır. Burjuva feministler, annenin duygulu şefkati, babanın fiziksel gücünün farkına varılmadan ve gönüllü olarak aile içinde şekillendiği varsayımından yola çıkarak her iki cinsiyetin bilinç altına bu anlamda bir sosyal misyon yüklemek istemiştir. Salomon'un kadın bağlamında dünya görüşünde anne modelini ve anneye mahsus şefkatli tutumunu bir temel olgu olarak her zaman görmek mümkündür. Kadınların sevgi ve merhamet dolu özellikleri, siyasi mücadeleleri için ayrıca önemli birer kaynaktır. Onun için duyarlılığı yüksek olan kadınlar, sosyal çalışma

mesleğini siyaset açısından bir altın fırsat olarak görmeli ve değerlendirmelidir (Chodorow, 1986).

Sosyal tarih süreci açısından Salomon'un bu düşüncelerinin arzu ettiği gibi şekillenmediği bir gerçektir. Gerçi geçmişte kadınların içinde buldukları siyasal ve toplumsal şartları göz önünde bulundurduğumuzda sosyal çalışma, dolaylı da olsa kadınların sosyal misyonunu hayata geçirmeleri için zaruri bir konsept olarak görülebilse de netice itibarıyla bu sosyal mesleği ifa etmiş olan kadınlar, aynı işi yapan erkeklerden daha düşük ücret alabilmıştır. Kapitalist sistemden daha eskiye dayanan güçlü ataerkil yapılar, kadınların sosyal ve iktisadi hayatta eşit duruma gelmelerini engellemiştir (Lerner, 1995).

SONUÇ

Hitler rejiminden kurtulan Almanya'da Salomon ve eserleri uzun bir süre hatırlanmamıştır. 100. doğum yılı olan 1972'de İsviçre'de yayınlanan bir dergide kendisi hakkında sadece tek bir makale yayınlanmıştır (Rickenbach, 1972, s.55-56).

1980'li yıllardan sonra Salomon'un eserleri Almanya'da yeniden keşfedilmiş, külliyatı gün ışığına çıkarılmış, eserleri ve sosyal bilimlere katkısına yönelik olarak kişisel çabaları hakkında birçok kitap yayınlanmıştır. Bugün Almanya'da özellikle sosyal hizmet tarihi söz konusu olduğunda bilim insanları tarafından ismi mutlaka anılmakta ve hakkı teslim edilmektedir. Eserlerinin aktüalitesinin halen geçerli olmasının en önemli nedenlerden birisi, özellikle küresel çapta yoksulluk gibi karmaşık toplumsal sorunların sosyal barışı ve adaleti sağlayan sosyal politika ile güçlendirilmesi gerektiğine dair görüşleridir.

Bu bağlamda geçmişte ve günümüzde bu gibi sosyo-ekonomik sorunların giderilmesinde sosyal politika ve hizmetin bir bilim, bir meslek ve bir profesyonel müdahale aracı olarak ortaya çıkmasında kişisel gayret gösteren Salomon'un kıymeti geç de olsa devlet düzeyinde de anlaşılır hâle gelmiştir. Örneğin Alman Posta İdaresi, 1989 yılında "Alman Tarihinde Kadınlar" konulu pul serisinde sosyal bilimlere katkılarından dolayı en önemli sosyal reformcu kategorisi içinde Salomon'a da yer vermiştir⁴.

Diğer taraftan Hitler rejimi döneminde Salomon'un elinden alınan bütün haklar, vefatının 50. yıldönümünde yani 1998'de Alman hükümeti tarafından kendisine iade edilmiştir. Bugün Almanya'da birçok okul, sokak veya park onun ismini taşımaktadır. 1908'de kurduğu "Sosyal Kadın Okulu", 1971'de ilk önce "Alice Salomon Sosyal Çalışma ve Sosyal Pedagoji Meslek Yüksek Okulu" ismini almış, 1991'de ise "Alice Salomon Yüksek Okul Berlin" (Alice Salomon Hochschule Berlin) olarak değiştirilmiştir.

⁴ <http://www.german-stamps.org/frg-stamps-1989/alice-salomon-sozialreformerin>

Üniversite düzeyinde olan bu yüksekokul, 26.03.2012’de Ankara Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü ile yaptığı bir protokol çerçevesinde Türk öğretim elemanları ve öğrencileri ile işbirliği yapmaktadır (Hacettepe Üniversitesi, 2012).

2006’dan beri her yıl “Alice Salomon Yüksek Okul Berlin”, sosyal bilimlere katkı sağlayan bilim insanlarına değişik kategorilerde 6.000 Avro değerinde Alice Salomon adına ödül vermektedir. Bu doğrultuda örneğin 2012’de bir Türk kadın bilim insanı olan Emine Sevgi Özdamar’a “Alice Salomon Poetik Preis” ödülü verilmiştir. 1946’da Malatya’da doğan Özdamar, 1976’dan beri Almanya’da yaşayan Türk oyuncu, yazar ve dramaturgdur⁵.

Çağdaşları tarafından değeri anlaşılmış olsa da otoriter veya ırkçı siyasi rejimlerin baskısı ile birlikte unutulmaya terk edilen bazı bilim insanlarının buna rağmen “ölümsüz” kalabilmeleri, temel doğrularla kaleme alınmış kitaplarıyla ve stratejik önem taşıyan düşünceleriyle mümkün olabilmektedir. Bu isimler arasında kategorik olarak sosyal bilimler ve sosyal hizmet/çalışma alanına sağlamış olduğu katkılarıyla Dr. Alice Salomon’un da yer alması gerektiğine dair görüş, bilim camiasında tereddütsüz olarak kabul görmektedir.

Salomon, sosyal çalışma/hizmet anlayışının profesyonelleştirilmesi ve aile dostu sosyal politikaların bir parçası haline gelmesi ile birlikte kadın ve çocukların ihmal edilmelerinin önüne geçilebileceğine inanmaktaydı. Bu temel yaklaşım, bugün modern sosyal devletlerin de kabul ettiği ilkelerin başında gelmektedir. Özellikle sosyal hizmet ve politikalar alanına sağladığı değerli katkılarından ötürü Salomon, Türk okuyucuları ve bilhassa sosyal bilimler alanında eğitim alan öğrenciler tarafından daha fazla ilgi görmesi gereken bir kadın bilim insanıdır. Bu çalışma, belki de bir başlangıç olarak Salomon’un sosyal dünyasını tanıtmaya amacı güden Türk literatürüne kazandırılmış ilk makale niteliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Archiv HUB. (t.y.). *Promotion von Alice Salomon*. Philosophische Fakultät, Nr. 415. Bl. 132–166 ve Bl. 138–139 R. (El yazısıyla 4 sayfa).
- Bäumer, G. (1917). Die Ziele der sozialen Frauenschule und des sozialpädagogischen Instituts in Hamburg. In *Die Frau*. 24. Jg. 338–342.
- Berger, M. (1992). Das Ida-seele-archiv. In *KiTA: KinderTageseinrichtungen aktuell Ausgabe Bayern*. Heft: 11. 191–194.
- Bundeszentrale für politische Bildung (2016). Informationen zur politischen Bildung Nr. 329/2016. Das Deutsche Kaiserreich 1871–1918. Bonn.
- Chodorow, N. (1986). *Das Erbe der mütter: Psychoanalyse und Soziologie der Geschlechter*. München: Verlag Frauenoffensive.
- Deutscher Reichsanzeiger (1939). *Ausbürgerungsliste 90. Nr. 98, 28.01.1939*. Ausbürgerungs-Listen; Bd. 1.

⁵ <https://www.literaturfestival.com/autoren-en/autoren-2005-en/emine-sevgi-ozdamar>

- DW (Deutsche Welle) (2020). *Marie Juchacz: Ein leben im zeichen der gerechtigkeit*. 09.11.2020 tarihinde <https://www.dw.com/de/marie-juchacz-ein-leben-im-zeichen-der-gerechtigkeit/a-46994950> adresinden erişilmiştir.
- Eggemann, M. (1999). Alice Salomon (1872-1948). In *Dies./Hering, Sabine (Hrsg.): Wegbereiterinnen der modernen Sozialarbeit*. Weinheim/München: Juventa Verlag.
- Feustel, A. (2002). Das Alice-Salomon-Archiv. In S. Hering, B.Waaldijk (Hrsg.): *Die Geschichte der Sozialen Arbeit in Europa (1900-1960): Wichtige Pionierinnen und ihr Einfluss auf die Entwicklung internationaler Organisationen*. Op-laden: VS Verlag Für Sozialwissenschaften.
- Feustel, A. (2011). *Das konzept des sozialen im werk Alice Salomons*. Berlin: Metropol Verlag.
- Greven-Aschoff, B. (1981), *Die Bürgerliche Frauenbewegung in Deutschland 1894-1933*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht Verlag.
- Hacettepe Üniversitesi (2012). *Berlin, Almanya'daki Alice Salomon Uygulamalı Bilimler Üniversitesi ile Ankara, Türkiye'deki Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü arasındaki akademik ve eğitsel işbirliği mutabakat zaptı*, 02.12.2020 tarihinde <https://www.hacettepe.edu.tr/english/hakkinda/protokol/1555.aliceprotokolen.pdf> adresinden erişilmiştir.
- Juchacz, M. (1979). *Gründerin der Arbeiterwohlfahrt: Leben und werk*. Bonn: Arbeiterwohlfahrt Bundesverband e.v.
- Kleve, H. (2003). *Geschichte, Theorie, arbeitsfelder und organisationen sozialer arbeit*. Berlin: Typoskript Verlag.
- Kuhlmann, C. (2000). *Alice Salomon, Ihr lebenswerk als beitrage zur entwicklung der theorie und praxis sozialer arbeit*. Weinheim: Deutscher Studien Verlag.
- LEMO (Lebendiges Museum Online) (2020). *Lily Braun 1865-1916*. 08.11.2020 tarihinde <https://www.dhm.de/lemo/biografie/biografie-lily-braun.html> adresinden erişilmiştir.
- Lerner, G. (1995). *Die entstehung des patriarchats*. Frankfurt: Campus Verlag.
- Maier, H. (1998). *Who is who in der sozialen arbeit*. Freiburg i. Br.: Lambertus Verlag.
- Nussbaum, M. C. (2015). *Fähigkeiten schaffen: Neue wege zur verbesserung menschlicher lebensqualität*. Freiburg und München: Karl Alber Verlag.
- Rickenbach, W. (1972). Zum hundertsten Geburtstag von Alice Salomon: Begründerin des Sozialarbeiterberufes in Deutschland. In *Schweizerische Zeitschrift für Gemeinnützigkeit*. Heft: 112. p.50-56.
- Ruddick, S. (1993). *Mütterliches denken: Für eine politik der gewaltlosigkeit*. Frankfurt a.M.: Campus Verlag.
- Sachse, C. (2005), *Salomon Alice*. In *NDB 22*, Berlin: Duncker & Humblot Verlag.
- Salomon, A. (1906). *Die ursachen der ungleichen entlohnung von männer-und frauenarbeit*. Leipzig: Duncker & Humblot Verlag.
- Salomon, A. (1909). *Einführung in die Volkswirtschaftslehre: Ein Lehrbuch für Frauenschulen*. Leipzig: Teubner Verlag.
- Salomon, A. (1910). *Geleitwort*. In K. Heinemann, *Was Frauen erdulden: Berichte aus dem Leben*. Berlin-Schöneberg: Buchverlag d.Hilfe.

- Salomon, A. (1912). *Was wir uns und anderen schuldig sind*, Berlin Leipzig: Teubner Verlag.
- Salomon, A. (1916). *Von Kriegsnot und -hilfe und der Jugend Zukunft*. Leipzig: Teubner Verlag.
- Salomon, A. (1918). Fünfundzwanzig Jahre Mädchen- und Frauengruppen für soziale Hilfsarbeit, *Blätter für Soziale Arbeit*. 11-12. 40-43.
- Salomon, A. (1919). Wie stellt sich der soziale Arbeiter und die einzelne Organisation der privaten Wohlfahrtspflege auf die neuen Verhältnisse ein?, *Concordia*, 26 (14).
- Salomon, A. (1927). *Die ausbildung zum sozialen beruf*. Berlin: Carl Heymanns Verlag.
- Salomon, A. (1928a), *Jugend- und Arbeitserinnerungen*. In Kern, E. (Hrsg.): *Führende Frauen Europas*, München: Ernst Reinhardt Verlag.
- Salomon, A. (1928b). *Leitfaden der wohlfahrtspflege*. 3. überarbeitete Auflage, Leipzig: Teubner Verlag.
- Salomon, A. (1933), Die Anfänge der sozialen Arbeit. *Die Frau*, Nr. 40 (12). 724-742.
- Salomon, A. (1983), *Charakter ist Schicksal (Hrsg. Rüdiger Baron & Rolf Landwehr)*, Weinheim/Basel: Beltz Verlag.
- Salomon, A. (2008). *Lebenserinnerungen: Jugendjahre, Sozialreform, Frauenbewegung, Exil*, Frankfurt a. M.: Brandes und Apsel Verlag.
- Salomon, A. ve Baum, M. (1930). *Das Familienleben der gegenwart: 182 Familienmonographien*. Berlin: Herbi Verlag, 248-253.
- Schwerin, J. (1894). Armut und Armenpflege, *Die Frau*. 95(3). 85-92.
- Socialnet (2020). *Alice Salomon*. 11.11.2020 tarihinde <https://www.socialnet.de/lexikon/Salomon-Alice> adresinden erişilmiştir.
- Spoerer, M. ve Streb, J. (2014). Die Weimarer Republik in der Weltwirtschaftskrise: Geschichte oder Erfahrung? *Perspektiven der Wirtschaftspolitik*. 15(4). 291-306.
- Wobbe, T. (1991). Mathilde Vaerting (1884-1977): Eine Intellektuelle im Koordinatensystem dieses Jahrhunderts. in: *Jahrbuch für Soziologiegeschichte 1991*. Editors (Klingemann, C. vd.). Heidelberg: Springer-Verlag.